

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συνύπαρξη της Ελλάδας και της Βρετανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια απόδειξη του ετερόκλητου και φιλόδοξου χαρακτήρα του ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Γεωγραφικά, τα απομακρυσμένα νησιά των δύο χωρών αποτελούσαν για πολλά χρόνια το βορειότερο και νοτιότερο σημείο της Ένωσης. Όχι τυχαία, οι δύο χώρες λοξοκοιτούσαν πάντα προς άλλες Ηπείρους. Το Ηνωμένο Βασίλειο προς την Αμερική, η Ελλάδα προς την Ασία.

Η Βρετανία είναι μία χώρα με πανίσχυρη οικονομία και δικό της νόμισμα, εκτός της συνθήκης Σένγκεν, με γενναία συνεισφορά στον προϋπολογισμό της ΕΕ, και κυρίαρχο ρόλο στην ευρωπαϊκή ασφάλεια. Οι σύγχρονοι πολιτικοί της θεσμοί έχουν θαυμαστή συνέχεια πολλών αιώνων, και το πολιτικό της σύστημα βρίσκεται στα δεξιά της Ευρώπης, με ισχυρή παράδοση στον φιλελευθερισμό, και ιστορικά ανύπαρκτη σχέση με τον κομμουνισμό.

Η Ελλάδα είναι μία χώρα χρεοκοπημένη, για την οποία το κοινό νόμισμα και η κατάργηση των συνόρων με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους αποτελούν κορυφαία ζητήματα ταυτότητας, άμεσα συνδεδεμένα με την ασφάλειά της. Οι ιστορικά νέοι πολιτικοί θεσμοί του ελληνικού κράτους, δοκιμάστηκαν σκληρά μέχρι και μερικά χρόνια πριν την ένταξη στην ΕΟΚ. Μια χώρα με ισχυρή κομμουνιστική παράδοση, αλλά και πολιτικά νομιμοποιημένη την ακροδεξιά, η μοναδική στην Ευρωπαϊκή Ένωση που κυβερνάται από τη ριζοσπαστική αριστερά με την κοινοβουλευτική υποστήριξη της εθνολαϊκιστικής δεξιάς.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά καθόρισαν τους όρους συμμετοχής των δύο χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, διαμορφώνουν τη

σχέση τους μαζί της, και σε μεγάλο βαθμό εξηγούν τους διαφορετικούς λόγους για τους οποίους Βρετανία και Ελλάδα βρέθηκαν στην πόρτα της εξόδου.

Το Brexit είναι επιλογή, εδραιωμένη στην αυτοπεποίθηση της Βρετανίας, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τον δεξιό λαϊκισμό, με κύριο αίτημα τον έλεγχο της μετανάστευσης. Στην Ελλάδα, το Grexit χρησιμοποιήθηκε ως απειλή προκειμένου η χώρα να παραμείνει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ένα ατύχημα με το οποίο η κυβέρνηση μετά το 2015 φλέρταρε συνειδητά. Ο ελληνικός ευρωσκεπτικισμός έρχεται από τα αριστερά, με αιχμή τη λιτότητα και την ανατροπή μέσα στην ΕΕ.

Ο ελληνικός και ο βρετανικός ευρωσκεπτικισμός διαφέρουν ως προς την αφετηρία και την τελική τους στόχευση, αλλά ο τρόπος με τον οποίον συνδέθηκαν με τον λαϊκισμό είναι εντυπωσιακά όμοιοι.

Η επικράτηση της αντισυστημικής ψήφου με τη νίκη του ΣΥΡΙΖΑ τον Ιανουάριο του 2015, και των Brexiteers τον Ιούνιο του 2016, είχαν άμεσες, δραματικές επιπτώσεις στις ζωές των κατοίκων και των δύο χωρών. Σε ένα βράδυ οι κυβερνητικές αποφάσεις ή η λαϊκή ετυμηγορία άλλαξαν τα έγγραφα στο συρτάρι των κατοίκων. Στα βρετανικά διαβατήρια η ευρωπαϊκή ιθαγένεια θα πάψει να ισχύει, τα τραπεζικά βιβλιάρια των Ελλήνων δεν μπορούν να ενημερωθούν κατά τον συνήθη τρόπο από τις τράπεζες.

Αυτή η άμεση επίπτωση στις ζωές των ανθρώπων δίχασε τις κοινωνίες και στις δύο χώρες με τρόπο χειροπιαστό, άμεσα αντιληπτό στην καθημερινότητά τους. Το ποιος θα ήταν το βράδυ στο τραπέζι άρχισε να έχει διαφορετική σημασία. Ο φίλος ή συγγενής, με τη στάση του απειλούσε το καθεστώς παραμονής σου στη χώρα, ή αποφάσιζε τον τρόπο της πρόσβασης στις οικονομίες σου.

Μέχρι να φτάσουν στο συγκεκριμένο κοινό σημείο, η Βρετανία και η Ελλάδα διένυσαν παρεμφερή πορεία, με στάσεις στους ίδιους σταθμούς. Ο λαϊκισμός, από τις παρυφές της πολιτικής ζωής έγινε κυρίαρχο ρεύμα, διαμορφώνοντας δημόσιο λόγο και πρακτική. Ηγέτες αναγνωρίσιμοι μέχρι πρότινος για τον ακραίο και διχαστικό πολιτικό τους λόγο, έγιναν οι κύριοι συνομιλητές της κοινής γνώμης. Όταν ήρθε η ώρα των πράξεων, η διαπραγμάτευση των Ελλήνων και των Βρετανών με την Ευρώπη ήταν ταυτόσημη ως προς την τακτική, το σκεπτικό, ακόμη και τη φρασεολογία: δημιουργική ασάφεια, plan B και ούτω καθεξής. Όσα ακούστηκαν στην Ελλάδα το πρώτο εξάμηνο του 2015, ήταν μέρος του δημόσιου λόγου στη Βρετανία το 2017. Σύμφωνα με τη λαϊκιστική ρητορική, δεν υπήρχαν δυσάρεστες πτυχές ή δύσκολοι συμβιβασμοί στη διαπραγμάτευση. Αντιθέτως, κάθε βήμα της απείχε μία ανάσα από την αναδίπλωση της Ευρώπης και την πανηγυρική δικαίωση του κράτους-μέλους. Οι επικεφαλής των αντισυστημικών δυνάμεων πήραν τελικά πίσω τις υποσχέσεις τους, αλλά με τους ίδιους όρους με τους οποίους τις είχαν δώσει. Η αναδίπλωση παρουσιάστηκε ως ιδεολογικά συνεπής πράξη. Οι ελληνικές αυταπάτες ταιριάζουν στο αριστερό πρότυπο του ρομαντικού που ηττάται δραματικά από το σύστημα. Οι φιλοδοξίες των Βρετανών υπουργών που χειρίστηκαν το Brexit ενισχύουν το δεξιό πρότυπο του ανθρώπου που νιώθει σίγουρος για τον εαυτό του και τη βοήθεια που θα του παράσχει το σύστημα.

Κάθε ένας από τους δύο ευρωσκεπτικισμούς δανείστηκε αποσπασματικά την αφήγηση του άλλου και συχνά τη διαστρέβλωσε προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο διάλογος με το εθνικό κοινό.

Οι Βρετανοί άκουσαν ότι το Εθνικό Σύστημα Υγείας της χώρας τους δεν χρηματοδοτείται επαρκώς γιατί η κυβέρνηση πληρώνει τη γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου. Πολλοί Έλληνες πίστεψαν πως

το Brexit είναι ράπισμα από τις Βρυξέλλες, ώστε η Ευρώπη να έρθει στα συγκαλά της και να αλλάξει πολιτική απέναντι στους αδικημένους του Νότου.

Το βιβλίο αυτό επιχειρεί να φωτίσει το Brexit από τη σκοπιά των Βρετανών, και με σημείο αναφοράς όσα ζήσαμε και εμείς στην Ελλάδα.

Το πρώτο μέρος του είναι αφιερωμένο σε βασικά ερωτήματα γύρω από τον βρετανικό ευρωσκεπτικισμό. Πώς εξηγείται η ιστορικά δύσκολη σχέση του Ηνωμένου Βασιλείου με την Ευρώπη; Μπορούσε να αποφευχθεί το δημοψήφισμα, και πώς φτάσαμε τελικά, από την οριακή επικράτηση του Brexit, στην πρόσκαιρη υιοθέτηση της πιο σκληρής εκδοχής του, και τελικά στη δραματική αναβολή της βρετανικής εξόδου μετά από τρία περίπου χρόνια;

Στο δεύτερο μέρος, ο βρετανικός ευρωσκεπτικισμός παρουσιάζεται ως φαινόμενο σε σύγκριση με όσα συνέβησαν στην Ελλάδα τα χρόνια της κρίσης. Πώς σχετίζονται τα δύο φαινόμενα; Πόσο μοιάζει η αντισυστημική ρητορική και πρακτική στις δύο χώρες; Ακόμη, ποιος θα είναι ο αντίκτυπος του Brexit στην Ευρώπη, την Ελλάδα, αλλά και τους Έλληνες της Βρετανίας;

Για να δώσουμε απάντηση στο τελευταίο ερώτημα, θα πρέπει πρώτα να απαντηθεί ένα άλλο ακόμη κρισιμότερο το οποίο διερευνάται στο τρίτο και τελευταίο μέρος του βιβλίου: αν ένα φαραωνικών διαστάσεων εγχείρημα που, κατά την άποψη της διεθνούς κοινότητας, αλλά και μεγάλου μέρους της βρετανικής πολιτικής τάξης, στρέφεται εναντίον των συμφερόντων της Βρετανίας, όντως θα ολοκληρωθεί. Θα είναι μια δραματική έξοδος ή μια ήπια προσαρμογή σε μια νέα σχέση που θα μοιάζει αρκετά με τη σημερινή;

Το Brexit εξελίσσεται ακόμη, γράφει την απρόβλεπτη ιστορία του καθημερινά. Ίσως, πολλά να έχουν αλλάξει αφότου το βιβλίο τυπωθεί. Ελπίζω όμως, οι αναγνώστες, όταν θα έχουν τελειώσει

την ανάγνωσή του να νιώσουν τη Βρετανία λίγο πιο κοντά τους, και το Brexit, μια ανεξήγητη σε μεγάλο βαθμό για την υπόλοιπη Ευρώπη επιλογή, να βγάζει περισσότερο νόημα.

Θύμιος Τζάλλας, Απρίλιος 2019